

Sygn. akt IV CZ 81/20

POSTANOWIENIE

Dnia 21 stycznia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Grela (przewodniczący)

SSN Marcin Krajewski

SSN Tomasz Szanciło (sprawozdawca)

w sprawie ze skargi pozwanej
o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku
Sądu Okręgowego w Ostrołęce
z dnia 13 grudnia 2019 r., sygn. akt I Ca 397/17
w sprawie z powództwa J.C.
przeciwko H.Ł.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 21 stycznia 2021 r.,
zażalenia pozwanej
na postanowienie Sądu Okręgowego w Ostrołęce
z dnia 2 marca 2020 r., sygn. akt I Ca 397/17,

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 2 marca 2020 r. Sąd Okręgowy w Ostrołęce odrzucił skargę H.Ł. o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w Ostrołęce z dnia 13 grudnia 2019 r., sygn. akt I Ca 397/17, wydany na skutek apelacji pozwanej od wyroku Sądu Rejonowego w Pułtusku z

dnia 21 czerwca 2017 r., sygn. akt I C 167/15, z uwagi na jej nieopłacenie w ustawowym terminie.

Z akt sprawy wynika, że skarga, w której wskazano w wartość przedmiotu zaskarżenia na kwotę 66.419 zł, została wniesiona przez profesjonalnego pełnomocnika i zawierała wniosek o zwolnienie skarżącej od kosztów sądowych. Przed rozpoznaniem tego wniosku Sąd Okręgowy pozyskał akta sprawy o sygn. I C 167/15 i okazało się, że w apelacji pozwanej wartość przedmiotu zaskarżenia została określona na kwotę 43.500 zł. Na skutek tej informacji Sąd Okręgowy, postanowieniem z dnia 24 stycznia 2020 r., ustalił wartość przedmiotu zaskarżenia w niniejszej sprawie na kwotę 43.500 zł, a więc niższej niż wskazana przez pełnomocnika we wniesionej przez niego skardze. Postanowieniem z tego samego dnia Sąd Okręgowy oddalił również wniosek H.Ł. o zwolnienie od kosztów sądowych. Odpisy obu tych orzeczeń zostały doręczone pełnomocnikowi skarżącej w jednej przesyłce sądowej w dniu 29 stycznia 2020 r. W tygodniowym terminie od tego doręczenia nie została uiszczona opłata od skargi, a wpływu na bieg terminu do opłacenia skargi nie miało wniesienie przez profesjonalnego pełnomocnika niedopuszczalnego wniosku o doręczenie z uzasadnieniem odpisu postanowienia o oddaleniu wniosku skarżącej o zwolnienie od kosztów sądowych.

Zażalenie na powyższe postanowienie w całości wniosła pozwana (skarżąca), zarzucając naruszenie:

1) art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (aktualnie: t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 755 ze zm.; dalej: u.k.s.c.) poprzez błędne zastosowanie tego przepisu, albowiem w tej konkretnej sprawie Sąd Okręgowy był zobowiązany wezwać stronę reprezentowaną przez adwokata do uiszczenia opłaty od skargi;

2) art. 130² § 5 k.p.c. poprzez jego błędne niezastosowanie, gdyż wobec ustalenia nowej wysokości opłaty stosunkowej w wyniku sprawdzenia wartości przedmiotu zaskarżenia Sąd Okręgowy miał obowiązek wezwać stronę reprezentowaną przez adwokata do uiszczenia opłaty od skargi;

3) art. 424⁶ § 3 k.p.c. poprzez odrzucenie skargi o jako nieopłaconej, podczas gdy opłata od skargi została uiszczona w terminie.

Wskazując na powyższe zarzuty, skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przyjęcie skargi do rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie nie zasługiwało na uwzględnienie.

Wobec niezamieszczenia w zażaleniu wniosku o rozpoznanie przez Sąd Najwyższy postanowienia odmawiającego zwolnienia pozwanej od kosztów sądowych w całości, opartego na art. 380 w zw. z art. 398²¹ w zw. z art. 424¹² w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., zasadność odmowy zwolnienia pozwanej od opłaty od skargi pozostawała poza zakresem rozpoznania Sądu Najwyższego. W judykaturze Sądu Najwyższego utrwalony jest bowiem pogląd, że zgłoszenia takiego wniosku nie można przyjąć w sposób dorozumiany, jeżeli zażalenie sporządzone jest przez profesjonalnego pełnomocnika (zob. postanowienia SN: z dnia 7 listopada 2006 r., I CZ 53/06; z dnia 22 stycznia 2010 r., V CZ 62/09; z dnia 23 marca 2011 r., V CZ 117/10; z dnia 11 października 2012 r., III CZ 72/12; z dnia 21 listopada 2012 r., V CZ 51/12). Poza tym skarżąca powoływała się na fakt uiszczenia w terminie opłaty od skargi.

Wbrew zarzutom zażalenia Sąd Okręgowy prawidłowo zastosował art. 112 ust. 3 u.k.s.c. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli w sprawie został złożony wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, który został prawomocnie oddalony, to przewodniczący nie wzywa strony do uiszczenia opłaty od pisma, na podstawie art. 130 k.p.c., o ile pismo podlegało opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu lub zaskarżenia, a pismo zostało wniesione przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego. W takim przypadku tygodniowy termin do opłacenia pisma biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia, a gdy postanowienie zostało wydane na posiedzeniu jawnym - od dnia jego ogłoszenia.

W powołanym przepisie została wyłączona zasada przewidziana w art. 112 ust. 2 u.k.s.c., zgodnie z którą, jeżeli wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych zgłoszony przed upływem terminu do opłacenia pisma został prawomocnie oddalony, przewodniczący wzywa stronę do opłacenia złożonego pisma na podstawie art. 130 k.p.c. Artykuł 112 ust. 3 u.k.s.c. nie tylko wyznacza termin do

uiszczenia opłaty w razie prawomocnego oddalenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, ale jednocześnie wyłącza możliwość wdrożenia postępowania naprawczego określonego w art. 130 § 1 k.p.c., co oznacza, że profesjonalny pełnomocnik powinien sam obliczyć i uiścić należną opłatę (zob. postanowienie SN z dnia 21 lipca 2011 r., V CZ 30/11).

W uchwale 7 sędziów - zasadzie prawnej z dnia 16 marca 2017 r. (III CZP 82/16, OSNC 2017, nr 7-8, poz. 75) Sąd Najwyższy przesądził, że w razie wniesienia przez stronę zastępowaną przez profesjonalnego pełnomocnika skargi kasacyjnej, od której pobiera się opłatę stałą lub stosunkową, sąd drugiej instancji, po doręczeniu postanowienia oddalającego w całości lub w części wniosek o zwolnienie skarżącego od kosztów sądowych oraz bezskutecznym upływie terminu przewidzianego w art. 112 ust. 3 u.k.s.c. odrzuca skargę kasacyjną (w tym przypadku: skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia).

W niniejszej sprawie, jeszcze przed oddaleniem wniosku skarżącej, reprezentowanej przez profesjonalnego pełnomocnika, doszło jednak do ustalenia wartości przedmiotu zaskarżenia. Określenie wartości przedmiotu sporu lub zaskarżenia pozostawiono stronie, ale jej oświadczenie może być kwestionowane przez stronę przeciwną oraz podlega kontroli sądu (zob. postanowienie SN z dnia 8 grudnia 2000 r., I CZ 115/00). Zgodnie z art. 25 § 1 k.p.c. sąd na posiedzeniu niejawnym może sprawdzić wartość przedmiotu sporu oznaczoną przez powoda i zarządzić w tym celu dochodzenie. Sąd może również sprawdzić prawidłowość oznaczenia wartości przedmiotu zaskarżenia w apelacji (art. 25 § 1 w zw. z art. 368 § 2 k.p.c.), zażalenia (art. 25 § 1 w zw. z art. 368 § 2 w zw. z art. 397 § 3 k.p.c.), skargi kasacyjnej (art. 25 § 1 w zw. z art. 368 § 2 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.) i skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 25 § 1 w zw. z art. 368 § 2 w zw. z art. 398²¹ w zw. z art. 424¹² k.p.c.).

Postępowanie sądu jest dwuetapowe - w pierwszym etapie sąd sprawdza oznaczoną przez stronę wartość przedmiotu sporu (zaskarżenia) i jeżeli uzna, że została ona oznaczona na nieprawidłową kwotę, przechodzi do drugiego etapu, w którym ustala wartość przedmiotu sporu (zaskarżenia) na właściwą kwotę.

Ponieważ są to czynności sądu, wymagają formy postanowienia. Takiej sytuacji nie przewiduje wprost szczególna norma, jaką jest art. 112 ust. 3 u.k.s.c., w związku z czym należy przejść do zasad ogólnych wynikających z kodeksu postępowania cywilnego.

Co prawda, w zażaleniu nie podniesiono zarzutu związanego z art. 130³ § 1 k.p.c., ale w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, że zgodnie z tym przepisem m.in. przepisy art. 130 § 1 i 130² k.p.c. stosuje się odpowiednio, gdy przed wysłaniem odpisu pisma innym stronom, a w braku takich stron - przed wysłaniem zawiadomienia o terminie posiedzenia, powstał obowiązek uiszczenia lub uzupełnienia opłaty na skutek ustalenia przez sąd wyższej wartości przedmiotu sporu, cofnięcia zwolnienia od kosztów sądowych albo uchylenia kurateli. Mamy tu więc do czynienia z odesłaniem m.in. do dwóch wskazanych przepisów. Oznacza to, że jeżeli zajdzie sytuacja opisana w art. 130³ § 1 k.p.c., a strona nie jest reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, należy ją lub jej nieprofesjonalnego pełnomocnika (jeżeli występuje w sprawie) wezwać do uiszczenia lub uzupełnienia opłaty należnej od pisma w wyniku ustalenia wartości przedmiotu sporu. Jeżeli natomiast strona jest reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, zastosowanie znajduje art. 130² k.p.c., w tym jego § 5, jeżeli zostaną spełnione przewidziane w nim przesłanki.

W niniejszej sprawie art. 130³ § 1 k.p.c. nie miał zastosowania, gdyż dotyczy on jedynie ustalenia przez sąd wyższej wartości przedmiotu sporu, a więc nie obejmuje sytuacji, w której ustalana jest wartość przedmiotu zaskarżenia, a nadto gdy wartość przedmiotu sporu zostanie ustalona na kwotę niższą niż oznaczona przez stronę.

W związku z tym należy odnieść się do art. 130² § 5 k.p.c., który - według skarżącej - powinien mieć zastosowanie w niniejszej sprawie. W tym przepisie, który normuje nieco odmienną sytuację niż opisana w art. 130³ § 1 k.p.c., przewidziano odstępstwo od zasady wynikającej z art. 130² § 1 k.p.c., dotyczącej pisma wniesionego przez profesjonalnego pełnomocnika, które nie zostało należycie opłacone - takie pismo przewodniczący zwraca bez wezwania o uiszczenie opłaty, jeżeli podlega ono opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej

obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu, z możliwością uiszczenia brakującej opłaty w terminie tygodniowym od dnia doręczenia zarządzenia o zwrocie pisma, w wyniku czego pismo wywołuje skutek od daty pierwotnego wniesienia (§ 2).

W świetle art. 130² § 5 k.p.c., jeżeli sąd sprawdzi wskazaną przez stronę wartość przedmiotu sporu lub zaskarżenia, nie może zwrócić lub odrzucić pisma, ale pełnomocnik powinien zostać wezwany do uiszczenia opłaty w trybie art. 130 § 1 k.p.c., czyli w terminie tygodniowym od dnia doręczenia zarządzenia wzywającego, pod rygorem zwrotu pisma lub jego odrzucenia (jeżeli chodzi np. o środki zaskarżenia). Należy jednak zauważyć, że ten przepis dotyczy jedynie sytuacji, w której obowiązek uiszczenia opłaty stosunkowej powstał na skutek sprawdzenia przez sąd wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu lub zaskarżenia. Oczywiście, w tej sytuacji sąd musi również ustalić tę wartość na określonej kwotę. Z treści tego przepisu wynika, że muszą zająć zatem dwie przesłanki: (1) musi chodzić o opłatę stosunkową w rozumieniu art. 13 ust. 2 u.k.s.c.; (2) w wyniku sprawdzenia (i ustalenia) wartości przedmiotu sporu lub zaskarżenia powstaje obowiązek uiszczenia opłaty stosunkowej, a więc np. gdy strona oznaczyła tę wartość na „0” lub na taką wartość, w odniesieniu do której ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych przewiduje opłatę stałą (art. 13 ust. 1). Jeżeli strona w sprawie o prawa majątkowe w ogóle nie podała wartości sporu lub zaskarżenia, zachodzi brak formalny, którego konsekwencje zależą od rodzaju pisma procesowego i tego, czy strona jest reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, chyba że chodzi o określoną kwotę pieniężną (zob. art. 19 § 1 k.p.c.).

Trzeba zwrócić uwagę, że w przeciwieństwie do art. 130³ § 1 k.p.c., w art. 130² § 5 k.p.c. nie wskazano sytuacji, w której powinno dojść do uzupełnienia opłaty stosunkowej, a ustawodawca wyraźnie odróżnił pojęcia „powstanie obowiązku uiszczenia opłaty” i „uzupełnienie opłaty”, jak również „wartość przedmiotu sporu” i „wartość przedmiotu zaskarżenia”. Prowadzi to do wniosku, że w sytuacji, gdy profesjonalny pełnomocnik wskaże w piśmie zawierającym środek zaskarżenia wartość przedmiotu zaskarżenia, od której należy obliczyć opłatę stosunkową, a sąd ustali wartość przedmiotu zaskarżenia na wyższą kwotę, nie

mają zastosowania ani art. 130³ § 1 k.p.c., ani art. 130² § 5 k.p.c. W sytuacji, w której po sprawdzeniu wartości przedmiotu zaskarżenia okazuje się ona wyższa niż wskazana przez stronę lub jej pełnomocnika, sąd nie może odrzucić środka zaskarżenia jako nienależycie opłaconego, lecz wzywa stronę lub jej pełnomocnika do uiszczenia należnej opłaty na podstawie art. 130 § 1 k.p.c., pod rygorem odrzucenia tego środka (zob. też postanowienia SN: z dnia 22 czerwca 2007 r., II PZ 26/07, OSNP 2008, nr 17-18, poz. 258; z dnia 11 marca 2009 r., II PZ 47/08). Podstawą odrzucenia są wówczas np. art. 373 k.p.c. (apelacja), art. 373 w zw. z art. 397 § 3 k.p.c. (zażalenie), art. 398⁶ § 2 k.p.c. (skarga kasacyjna), czy art. 424⁶ § 3 k.p.c. (skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia).

Z powyższego wynika, że art. 112 ust. 3 u.k.s.c. nie ma zastosowania, gdy sąd oddali (przynajmniej w części) wniosek strony o zwolnienie od kosztów sądowych, ustalając wartość przedmiotu zaskarżenia na kwotę wyższą niż oznaczona przez stronę, jeżeli pismo zawierające środek zaskarżenia zostało wniesione przez profesjonalnego pełnomocnika.

Taka sytuacja nie miała miejsca w niniejszej sprawie, albowiem w wyniku sprawdzenia wartości przedmiotu zaskarżenia Sąd Okręgowy ustalił ją na niższą kwotę. W związku z tym nie powstał obowiązek uiszczenia lub uzupełnienia opłaty stosunkowej, albowiem opłata wyliczona od wartości przedmiotu zaskarżenia wskazanej przez pełnomocnika skarżącej była wyższa niż opłata wyliczona od wartości przedmiotu zaskarżenia ustalonej przez Sąd Okręgowy w postanowieniu z dnia 24 stycznia 2020 r. W takiej sytuacji, a więc gdy sąd ustali wartość przedmiotu zaskarżenia na kwotę niższą niż oznaczona w piśmie zawierającym środek zaskarżenia wniesionym przez profesjonalnego pełnomocnika i oddali wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, ma zastosowanie art. 112 ust. 3 u.k.s.c. Sąd powinien najpierw ustalić właściwą wartość przedmiotu sporu, a następnie rozpoznać wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych. Taka konstrukcja nie narusza praw strony, albowiem nawet pomijając, że chodzi jedynie o matematyczne wyliczenie przez profesjonalnego pełnomocnika opłaty stosunkowej lub przyjęcie właściwej opłaty stałej, to właściwa opłata mieści się w opłacie wynikającej z oznaczenia wartości przedmiotu zaskarżenia przez stronę.

Nie można również pominąć, że ustawodawca wprowadził tryb naprawczy jedynie wówczas, gdy w wyniku ustalenia wartości przedmiotu sporu lub zaskarżenia powstaje obowiązek uiszczenia opłaty lub jej uzupełnienia. W związku z tym tylko na marginesie można wskazać, że pełnomocnik skarżącej był tego świadomy, jako że uiszczył właściwą opłatę od skargi po tym, jak zostało mu doręczone postanowienie o odrzuceniu jego wniosku o doręczenie odpisu postanowienia z dnia 24 stycznia 2020 r. o oddaleniu wniosku skarżącej o zwolnienie od kosztów sądowych wraz z uzasadnieniem. Ten wniosek był niedopuszczalny, albowiem takie postanowienie nie podlega uzasadnieniu. Jak słusznie przyjął Sąd Okręgowy, złożenie tego rodzaju wniosku nie ma wpływu na bieg terminu, o którym mowa w art. 112 ust. 3 u.k.s.c.

Reasumując, nie były zasadne zarzuty naruszenia art. 112 ust. 3 u.k.s.c. i art. 130² § 5 k.p.c., a Sąd Okręgowy prawidłowo odrzucił skargę na podstawie art. 424⁶ § 3 k.p.c., stosując art. 112 ust. 3 u.k.s.c.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., oddalił zażalenie.